

توکل، رمز موفقیت و پیشرفت

پاسخ به مسائل شرعی از مقام معظم رهبری

پیامبر اکرم (ص) در حدیثی می فرماید: کسی که دوست دارد قوی ترین مردم باشد و همواره در کارهایش موفق و پیروز شود بر خدا توکل کند. در فرهنگ قرآن و حدیث از نقطه های آغاز و مظاهر ایمان و مکارم اخلاق توکل بر خدا و اعتماد به پروردگار متعال است. در قرآن کریم و روایات معصومین (ع) در ارتباط با توکل مطالب آموزنده و بسیار ارزشمندی آمده است که در این نوشتار به گوشه ای از آنها اشاره خواهیم کرد:

پرسمان زندگی

سؤال: کسی که اطمینان دارد به اینکه چیزی از درآمد سالانه اش تا پایان سال باقی نمی ماند، بلکه تمامی درآمد و منفعت او در خلال سال خرج هزینه های زندگی او می شود، آیا واجب است برای خود سال خمسی تعیین کند؟ کسی که بر اثر اطمینان به اینکه چیزی از درآمدش زیاد نمی ماند، سال خمسی تعیین نکرده، چه حکمی دارد؟

پاسخ: ابتدای سال خمسی با تعیین از جانب مکلف مشخص نمی شود. بلکه یک امر واقعی است که برای کسی که شغل او کاسبی است با شروع کاسبی و برای کشاورز با رسیدن وقت برداشت محصول و برای کارگر و کارمند با دستیابی به اولین درآمد، آغاز می شود. حساب سر سال خمسی و محاسبه درآمد سالانه واجب مستقلاً نیست، بلکه راهی برای شناخت مقدار خمس است و وقتی محاسبه واجب می شود که بدانند خمس به او تعلق گرفته، ولی مقدار آن را نمی داند و اگر از منفعت کسب چیزی نبرد او نمانده و همه آن در موهونه زندگی مصرف شود، خمس هیچ کدام از آنها بر او واجب نیست.

مرحوم طبرسی می نویسد: کافرانی که بیمار بودند و به زنده بودن خود امید نداشتند وصیت می کردند که مقداری از مال آنها صرف خریدن هیزم برای سوزاندن ابراهیم شود و حتی برخی از زنان که کارشان پشم ریزی بود و باز حمت پولی برای خود فراهم می کردند از درآمد خود هیزم تهیه می کردند برای سوزاندن ابراهیم (ع)... امام صادق (ع) می فرماید: هنگامی که ابراهیم (ع) را بالای منجیق گذاشتند و می خواستند او را در آتش بیفکنند، جبرئیل (ع) به ملاقاتش آمد و پس از سلام گفت: آیا نیاز داری که به تو کمک کنم؟ ابراهیم (ع) گفت: احتیاج دارم اما از تونه! همانقدر که خداوند در چنین شرایط سختی مرا می بیند و از احوال من آگاهی دارد برای من کافی است و سرانجام برای اینکه ابراهیم (ع) کار خود را به خداوند وا گذاشت و به او اعتماد کرد، آتش بر او گلستان شد. "و ما گفتیم ای آتش! برای ابراهیم سرد و خاموش باش." بنابراین در پایان برای یادآوری باید گفت: اگر همه مادر تمام کارهای روزانه خود چه کوچک و چه بزرگ همچون ابراهیم خلیل (ع) بر خداوند توکل کنیم، خداوند متعال نیز ما را از گرفتاریها و سختیها نجات می دهد و پیروزی و پیشرفت را نصیبمان خواهد کرد، چرا که خدای ابراهیم (ع) خدای همه ما نیز هست.

انجام دهد. اما نکته مهم و قابل تامل آن است که انسان در عین این که باید در زندگی خود دنبال وسیله و سبب برود، مسبب الاسباب را هرگز نباید فراموش کند بلکه باید وسیله و اسباب را بر توی ذات احدیت و اراده او بداند. بنابراین توکل بر خداوند هیچ گونه منافاتی با تلاش و کوشش و ارتباط درست با مردم ندارد. آنچنان که خداوند در قرآن کریم می فرماید: و اگر خداوند برای امتحان یا کیفر گناهی زبانی به تو برساند، هیچ کس جز او آن را بر طرف نمی سازد و اگر اراده خیری برای تو کند، هیچ کس مانع فضل او نخواهد شد. آن را به هر کس از بندگانش که بخواهد می رساند و او غفور و رحیم است.

علامه طباطبایی (ره) در ذیل این آیه شریفه می فرماید: در حقیقت برای رسیدن به مقصود در عالم، انسان نیازمند یک سلسله اسباب و عوامل طبیعی و یک سلسله عوامل روحی و نفسانی است. هنگامی که انسان وارد میدان عمل می شود و کلیه عوامل طبیعی مورد نیاز را آماده می کند تنها چیزی که میان او و هدفش فاصله می اندازد همانا تعدادی از عوامل روحی از قبیل سستی اراده و تصمیم، ترس، غم و اندوه، کم تجربگی و بدگمانی نسبت به تاثیر علل و اسباب و امثال آن است.

در چنین وضعی اگر انسان بر خداوند سبحان توکل داشته باشد، اراده اش قوی و عزمش راسخ می شود و موانع و مزاحمت روحی در برابر آن خنثی خواهد شد. چرا که انسان در مقام توکل با مسبب الاسباب پیوند می خورد و با چنین پیوندی دیگر جای نگرانی و تشویش خاطر باقی نمی ماند و با قاطعیت با موانع دست و پنجه نرم می کند تا موفقیت و پیروزی برای او حاصل شود.

نمونه از یک توکل تاریخی

یکی از بهترین نمونه های یک توکل که در تاریخ ماندگار شد و می تواند برای همه ما اسوه و درس آموز باشد توکل شگفت انگیز حضرت ابراهیم خلیل الرحمان (ع) است که در آن شرایط حساس به پروردگار خود اعتماد کرد و در شرایطی که بت پرستان تصمیم گرفتند او را در میان آتش بسوزانند، برخی از مورخین به نام نوشته اند: مدت ها هیزم جمع آوری کردند و آنقدر هیزم روی هم ریختند که هنگام آتش زدن هیزمها به قدری شعله آتش شدید بود که حتی پرندگان قادر نبودند از آن نقطه عبور کنند.

توکل در قرآن

قرآن مجید در موارد متعددی، توکل بر خدا را از ویژگی های افراد با ایمان می داند و می فرماید: مومنان تنها کسانی هستند که هر گاه نام خدا برده شود دلهایشان بیمناک می شود و هنگامی که بر آنان آیات قرآن خوانده شود، ایمانشان فزونی می گیرد و فقط بر پروردگارشان توکل دارند.

و یاد در آیه ای دیگر می فرماید: هر کس بر خدا توکل کند کفایت امرش را می کند به درستی که خداوند فرمان خود را به انجام می رساند و خدا برای هر چیز اندازه ای قرار داده است. از این رو قرآن مجید در موارد متعددی مردم را به این مسأله توجه می دهد و می فرماید به جای اینکه به دیگران اعتماد کنید، در گرفتاریها و سختیها به خدا توجه کنید و به طور کلی امور خود را به خدا واگذارید و با اعتماد بر او به دنبال فعالیت خویش بروید. چرا که تمام کارها به دست قدرت اوست و تنها با توکل بر اوست که موفقیت و پیشرفت حاصل می شود.

معنای توکل

پیامبر اکرم (ص) تفسیر توکل را از جبرئیل (ع) سوال کرد و جبرئیل این گونه پاسخ داد:

معنای توکل این است که انسان یقین کند به این که سود و زیان و بخشش به دست مردم نیست و باید از آنان ناامید بود و اگر بنده ای به این مرتبه از معرفت برسد که جز برای خدا کاری انجام ندهد و جز اوبه کسی امیدوار نشود و از غیر او نهراسد و غیر از خدا چشم طمع به کس نداشته باشد این همان توکل بر خداست. شخصی به نام حسن بن جهم می گوید، از امام هشتم (ع) پرسیدم: حد و مرز توکل چیست و امام فرمود: توکل دارای مراتب گوناگون است و از جمله درجات توکل آن است که در تمام امور بر خدا توکل کنی و از آنچه خدا نسبت به تو انجام داده راضی باشی و بدانی که خدا خیر و فضیلت برای تو می خواهد و نیز بدانی که در تمام این امور اختیار با اوست، پس با او گذار کردن امور به او و توکل به خدا، تلاشت را در کارهای مضاعف کن و بدان که در کارهای پیروز خواهی شد.

باید توجه کرد که عالم، عالم اسباب است و انسان برای زندگی و ادامه حیات خود چاره ای ندارد جز اینکه با اسباب و در ارتباط با مردم کارهای خود را

کامل شود به بهای نذر دهد

امام علی (ع)